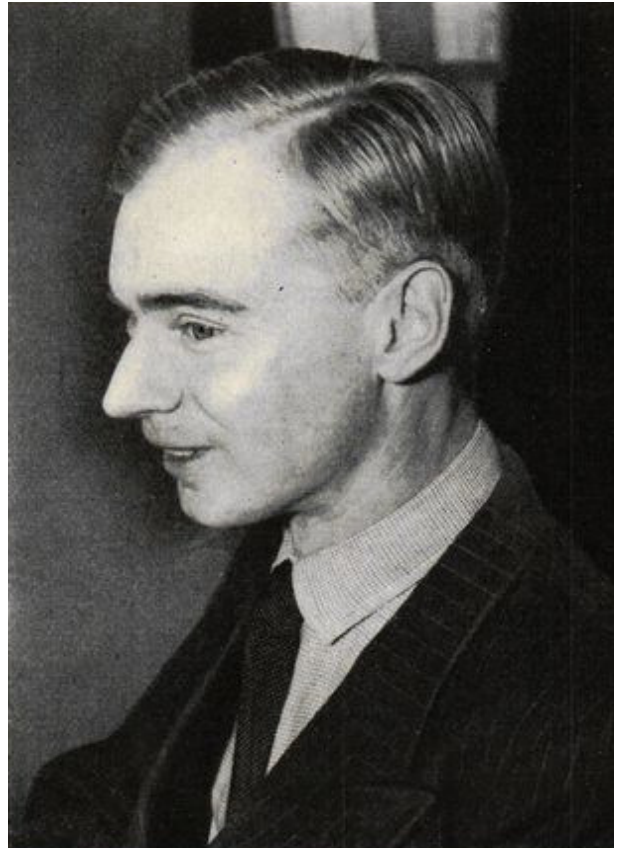

1903-08-19
Dons, Aage Bergishagen

Af Jakob Brøndum
Fra Det Kongelige Bibliotek
- en del af Danmarks Elektroniske
Forskningsbibliotek: www.deff.dk

De mennesker, man viger udenom

Aage Dons skrev om og i ensomhed - og døde i ubemærkethed

Aage Dons, der døde som 91-årig i 1994 efter en del år i ubemærkethed, skrev små 25 romaner og novellesamlinger. Han debuterede med *Koncerten* - i øvrigt med det selvbiografiske træk, at Aage Dons oprindeligt ville være musiker, men måtte opgive.

Blandt Dons kendteste titler er *Frosten paa Ruderne* (1948), "en roman om mennesker, af den ensomme, fædrelandsløse og kosmopolitiske type", som en senere billigsudgave siger det, og *Brænde til mit Baal* (1965).

I romanen *De uønskede* (1938), Dons tredje, indgår et kompositorisk træk, som flere gange går igen i forfatterskabet. Tidligt i bogen opstilles en situation, som pludselig ændrer sig drastisk og tragisk. Det er såre enkelt, men det virker.

Den "kosmopolitiske" Helene Hall sidder alene i sin store lejlighed og keder sig med sin likør og sine cigaretter, hendes mand er på forretningsrejse og hendes datter, koncertsopranen Lili Hall, fjtter rundt et eller andet sted i Europa.

"Helene gabede dødsenstrist over sin avis. Når Will var borte, kunne hun bogstaveligt sove hele dagen, men lige lidt hjalp det, skønt frøken Schübel altid talte om, hvor storartet det var med rigelig søvn.

Hun smed det konservative dagblad - og åbnede for radioen. Grammofonmusik fra Sverige. Lad os se, om der står lidt sladder i "Klokken fem"; - smudsblad, sagde Will, men læste det grådigt. Helene kiggede det hastigt igennem. Uro om Heliosteatret, stod der på første side, lige så fedt sat op som jernbaneulykken - strid mellem primadonna og sceneinstruktør. Åh ja, forhåbentlig fik Danielis besværligheder - hvorfor han nu også skulle give sig af med teater så gammel, som han var. Helene bladede videre. På side tre var der et billede af Lili med stor overskrift:

Lili Hall dræbt ved jernbaneulykke i Jugoslavien.

Helene havde tørstet efter en sensation og skreg rædselslagen og vellystigt (...) Helene blev altid barn, når hun græd, primitivt ubehersket, hun vrængede trækkene af led,

borede de buttede hænder i øjnene og gned rundt i det kongestionerede ansigt. Hun græd med hele kroppen." (Citeret efter udgaven i Stjernebøgerne 1957, med ny ortografi)

På samme måde som i Koncerten, hvis miljø han kendte fra sine musikstudier, er personerne i *De Uønskede*, mennesker, Dons har set. Han skriver i sine erindringer *Uden at vide hvorhen* (1976) om et ophold i Wien. "Naturligvis måtte Opholdet i Wien sætte litterære spor i mit Forfatterskab. Jeg havde Modeller, dog ikke direkte kalkeret ned paa Papiret, til de fleste af de Rollehavende i "De Uønskede".

Den svundne tid er ej forbi (1950) begynder med en tilsvarende begivenhed, der får en altafgørende indflydelse på det videre forløb. Hovedpersonen Niels mister sin tvillingebror og vokser op i mindet om ham som en skygge. Deres mor har en sær forudanelse. Hun løber gennem den store herregårdspark, men leder underligt ukoncentreret efter dem, indtil hun opdager, at de under deres leg er styrtet i en brønd.

"Hun skyndte sig forbi Hvidtjørnebuskene. De var yndige paa afstand med deres fine rene Blomster, et helt Brudeslør, men de gjorde hende altid skamfuld og utilpas, naar hun kom nærmere. Den Lugt - for Duft kunne man ikke kalde dem - fik en til at tænke paa ubehagelig Intimiteter (...)

Rhododendronbedet.

Det maatte have kostet en Formue, Planterne var efter Sigende forskrevet var Holland.

De store lyslilla, ja, de lignede præcis Orkidéer, som hun kendte fra de dyreste blomsterforretninger i København og saa fra Komtessens Forlovelsesfest. Men Rhododendron var mere overdaadige, en hel Krans af smaa Orkidéer samlet i en Blomsterkrone og omgivet af stive laurbæragtige Blade, saa de lignede gammeldags Buketter med Papirblonder.

Hun satte sig overvældet paa en Bænk. Ogsaa de carmoisinrøde var dejlige med deres snabelagtige Støvdragere, der triumferende stak frem og knejsede."

Senere i den, i det mindste delvis, selvbiografiske roman, indtræffer en begivenhed, en brand, som ændrer livsvilkårene for familien, idet de må flytte til byen i en lejlighed, hvor Niels til slut, da romanen ebber ud, bor sammen med sin mor. Det er en tilværelse, der kunne og burde have rummet så meget mere, hvis tilfældet ikke havde grebet så voldsomt ind - Niels var *bestemt til* at have en tvillingebror og til at bo på landet i den lyse frihed, det giver. Men han er endt sjæleligt amputeret, i trange omgivelser. Dons erindringer: "I Efteraaret 1938 flyttede jeg sammen med Mor til Frederikssund. vi havde fundet en Lejlighed i en Villa. Det var sikkert en dum og fej Disposition, men Mor havde næsten ingen Penge tilbage, og mine Indtægter var højst svingende; jeg følte et stort Ansvar for hende. Ganske vist var "De Uønskede" blevet godt modtaget, og fra Nyt Nordisk Forlag modtog jeg 300 Kroner om Maaneden, hvilket paa det tidspunkt og med de daværende Priser forekom mig - næsten en Formue." Og senere i samme kapitel: "At vende tilbage til sin Barndoms Egne som 35-årig Forfatter med en højst usikker Fremtid, det var ikke behageligt. Min Far havde været en merget agtet og velstaaende Mand, i sine Aar paa "Svanholm". Naar jeg tænkte paa vor Tilværelse dengang, og jeg sammenlignede med de yderst beskedne Forhold, jeg kunde byde mor, skammede jeg mig. En lille Lejlighed med et stort Hus på en Herregaard. Vi førte da ogsaa en stilfærdig, ja, spartansk Tilværelse i Frederikssund og bortset fra nogle faa bekendte og min Moster, Rigmor Gottlieb, havde vi da heller ingen Omgang. Men vi ønskede det slet ikke."

I *Rosa og det bizarre liv* (1979, forlaget har åbenbart ikke villet skrive liv på forsiden, med stort L, for ikke at skræmme nogen væk. Men på titelbladet, og ellers, er den gammeldags ortografi bevaret), har Aage Dons et formiddabelt portræt af en ældre, sippet tjenestekvinde og hendes utilfredsstillende og utilfredsstillende eksistens. Romanen beskriver tiden efter mordet på hendes arbejdsgiver, den gamle baron von Zuchow, men foregår på to planer, idet Rosa begynder at tænke tilbage på den hændelse, der gjorde for alvor hende alene.

"Jeg er underligt sløv i Dag, tænkte hun, naa ja, maaske fordi T.V. var saa foruroligende i Gaar Aftes, saa jeg maatte tage en ekstra Sovetablet. eller ogsaa er det bare almindelig Alderdom. Kun een Middag for seks Personer i denne Uge. Har Baronen beklaget sig over, at jeg kan være sur, hvis der kommer for mange Gæster. Aa jo, han tænker nok paa, at jeg kan holde ud, for hvad vil han gøre uden Frøken Rosa. Tjah, maaske kunde han finde en, men hvem gaar nutildags i Krig med en ti Værelses Lejlighed selv med Konehjælp. Den største Vanskelighed er nok at finde sig i et nyt Kvindfolk, som er ukendt med hans Vaner og maaske ikke diskret paa den rigtige Måde.

Hun saa paa Uret, bevares Klokkeren var 11,53. Hun maatte skynde sig ud i Køkkenet og faa den Frokost parat, og Champignon'erne var ikke gjort i Stand, naa, Bordet var i Fald dækket.

Mens hun stod og ristede Svampene i Smør, ringede det paa Døren, ikke ret højt. Muligvis Viceværten, som hun ikke kunde fordrage. Hun havde ikke Tid til at lukke op, den Pokkers lange Gang, og Baronen gjorde det jo aldrig. Hvis det var noget nødvendigt, kunde de ringe en Gang til. Bekendte kom kun, hvis de havde meldt sig i forvejen. Det undrede hende flygtigt, at det var Dørklokkeren og ikke den nede ved Taleanlægget. Man kunde let høre forskel, saa det maatte være Viceværten. Hun stod og piskede Æggene, og alt var parat - det havde taget længere Tid end beregnet.

Pludselig blev hun skræmt. En Lyd, ja, det var næsten et Raab trængte gennem alle Værelserne. Var det Skænderi? Umuligt. hun stillede hastigt Æggene væk, hen i vinduet, hvor det trak - og løb gennem den lange Gang, Hjertet gungrede i brystet paa hende, stod stille og slog paany, saa det gjorde ondt. Hun snublede og faldt, fik rejst sig, løb

Idet hun aabnede Døren til Spisestuen, raabte Baronen ude fra entréen; "Hvad Fanden bilder De Dem ind. skal De igen genere mig?"

Hun styrtede ud i entréen. Hun saa en Mandsperson med en Nylonstrømpe over ansigtet, blaa cotton-coat, høj og vistnok tyng - og ikke mere, ikke en Lyd, borte var han, døren smækket i. Men Baronen var sunket om paa Gulvet, med en svag gurglende Lyd. (...)

Hun havde ikke mere nogen fornemmelse af tid og Sted, hun var selv død. Hun sad paa Gulvet ved siden af Baronen og holdt krampagtigt hans Haand i sin - som om den kunde kalde ham til Live ved et Mirakel.

Samtidig vidste hun, at man ikke maa flytte et Offer for en Forbrydelse. Det gamle Egetræsparketgulv var haardt - og dér laa han, det gamle sølle skind; hun selv mærkede ikke noget, men alt var en uudholdelig smerte, som hun bed i sig. Hun ventede blot paa Politiet - og ønskede ikke at komme ud af denne dødelige Sløvhed, hun befandt sig i; det, der ventede hende, var endnu værre."

Det er disse hudløse portrætter, der er styrken i Dons forfatterskab. Aage Dons erindringer: "Hos Herdis Bergstrøm, den gæstfrie, muntre og hjælpsomme, havde jeg truffet Karin Michaëlis, som senere skulde blive en Kær Veninde. Hun læste "Koncerten", syntes om den med visse Forbehold og sagde, at jeg ofte beskrev mine Personer paa "en ubehagelig Maade", at min Kritik af deres Ydre kunde være ondskafuld. (Var det mon en ubevidst Hævn, fordi jeg altid fra Barndommen selv var blevet kritiseret for mit Udseende og mit væsen, sikkert af gode grunde, dog næppe

Pædagogisk.) Hun fandt ogsaa en Del stilistiske Fejl. Jeg spekulerede længe over min "ubehagelig Maade". Hvis ens øjne nu virkelig er saadan indrettede, at man opfatter de mindre pæne ting hos sine Medmennesker, skal man da uærligt fortie dem, retouchere. Raa var mine beskrivelser i hvert Fald aldrig, maaske ironiske. Jeg tog Karins ord til mig."

De mennesker, Aage Dons beskriver i sine romaner, er de, man i daglig omgang næsten instinktivt viger udenom, for ikke at blive overfaldet af de dybfølte beklagelser, disse mennesker synes at være ved at briste af.

Det er muligvis dem, Aage Dons selv har båret, det er under alle omstændigheder dem, han har, lyttet til og videregiver.

Men, som antydet før, der er ikke rigtig nogen, der læser ham idag.